

Gilányi Magdolna

**RAJZOLT FOTOGRAFIA MINT TÖRTÉNETI FORRÁS
TURI LILLA: *AMIRE EMLÉKSEM* CÍMŰ MŰVÉNEK BEMUTATÁSA**

A műtfeldolgozás az oktatás-nevelés folyamatában nemcsak a tankönyvi, szakirodalmi alapon nyugvó narratíva megismerése, hanem az azonosulás lehetőségét hordozza magában – írott vagy szóban elbeszélt személyes történeteket segítségével.

Írásomban a személyes történelem forrásának egy egyedi példájával foglalkozom, belelapozva Turi Lilla *Amire emlékszem* című kötetébe.¹ (Ehelyütt esztétikai minőségre, stílusra vonatkozó észrevételektől tartózkodom, és tanórai keretek között felhasználható történeti forrásként tekintek a kiadványra.)

„emlékezni végül mindegyikre jól esik”

A köteten (első ránézésre) nehéz – műfaji – fogást találni: nevezhetjük képeskönyvnek, emlékkönyvnek, a szerző-alkotó az authorial picture book elnevezéssel él.² A képkönyvvel (*silent book*) erős rokonságot mutató kiadványban az élet hétköznapi történései köszönnek vissza, ezek között helyt kapnak mindennapi események és fordulópontok is.³

A képeskönyv műfaji meghatározás nemcsak azért találó, mert a kötet emlékeztet a gyermekeknek szánt kiadványokra, amelyekben a képet mintegy kísérik a szövegek. A műfaj iránt fogékony óvodáskorú (2,5–7 év) célközönség igényeire válaszol a kötet alakja és mérete, az ábrázolt életszituációk jellege.⁴ Utóbbi, a korcsoport mikrovilága a következő jelenetekből áll össze: étkezés, játszótéri élmények, alvás, születésnap. Érdemes megjegyezni, hogy az élénk színhasználat kapcsán hallgatóim⁵ egyértelműen az óvodás korosztályra asszociáltak (ti. zsírkrétahasználat).

Olvasatunkban a születéstől a halálig ívelő történetként tekintünk a könyvre. Megtaláljuk az emberi élet (kortól-korszaktól független) állomásait: a tanulmányok lezárását, az önálló élet kezdését, a családalapítást. A címlapot követő első oldalpár ekként a szülőszobába pillant be: „Mindenki története itt kezdődik.” (5.) A következő néhány mondat⁶ az egyéni emlékezet kezdőpontjáig

¹ A szövegben szereplő, forrásmegjelölés nélküli hivatkozások – zárójelbe tett oldalszám – erre a kiadványra vonatkoznak. TURI Lilla: *Amire emlékszem*. Csimota, Bp., 2021. (Továbbiakban TURI, 2021.) A kiadvány képeit (fekete-fehéren) Turi Lilla engedélyével közlöm.

² Turi, Lilla illustration, <https://lillaturi.com/Amire-emlekszem> [2024. 03. 20.]

³ A kiadványt jegyző Csimota Kiadó úttörő szerepet vállalt a műfaj hazai meggyökereztetésében klaszszikus meséket feldolgozó sorozataival.

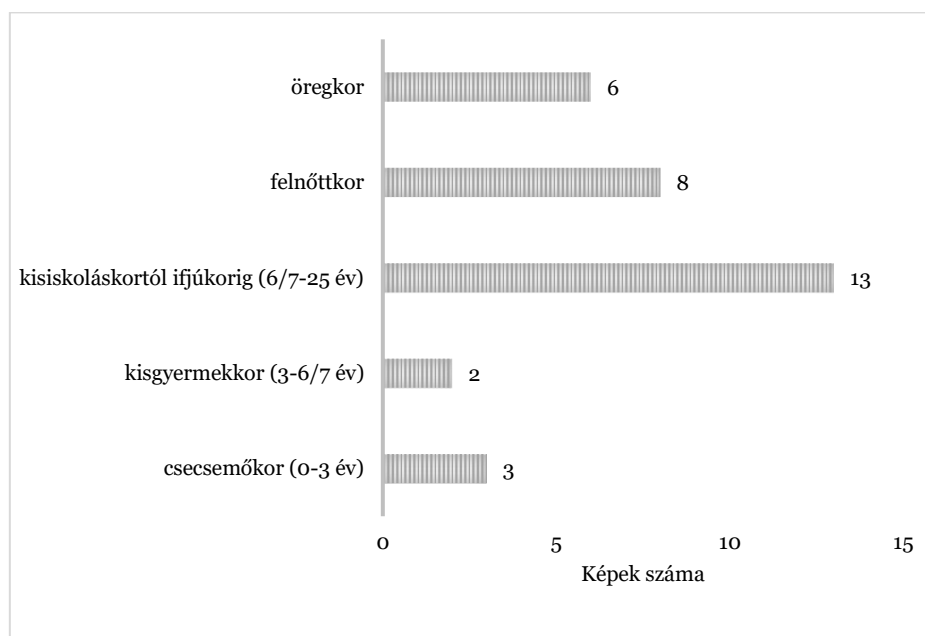
⁴ LOVÁSZ Andrea: *Kortárs klasszikusok. Bevezető a bevezetőhöz*. In: Uő: Felnőtt gyermekirodalom. Tanulmányok, kritikák és majdnem lexikon. Cerkabella, Szentendre, 2015. 13–15.

⁵ A szóhasználaton az ELTE Tanító- és Óvóképző Karának óvodapedagógus és tanító szakos hallgatói értendők, 2023/2024 tavaszi félév.

⁶ „Még akkor is, ha erre igazából senki nem emlékszik. Erre már igen, az első ütközésekre. Motorral is. Tesóval is.” TURI, 2021. 5–9.

vezet, az első emlékekig, ily módon a (képzelt) múlt megteremtése belső folyamattá válik. Olvasóként egyszerre lehetünk résztvevők és alkotók.

Az életkori szakaszok reprezentációja – a képanyag alapján – adatolható (1. ábra): elsősorban a kisiskoláskortól az ifjúkorig terjedő időszak ábrázolása emelkedik ki.⁸ Ez a 6/7 éves kortól 25 éves korig tartó szakasz, mely (elvben) az iskolai tanulmányok idejét fedi (az iskolakezdésétől a felsőfokú tanulmányok befejezéséig), az alkotó életéhez (életkori szemléletéhez) is kapcsolható. A szerzői (alkotói) szándékot érezhetjük az egyes szám első személyű címadásban, a kiadvány „keretében” is, amely a születés pillanatához vezet vissza, utolsó mondatával megszólítva az olvasót: „A tied mikor kezdődött?” (71.) Nem utolsó sorban pedig a képes memoár előzéklapján az 1902-es évszámtól 2021-ig jutunk el, hátul (folytatva a számsort) 2141-ig. Piros karikába kerül az 1989-es év, a képes narratíva (feltételezhető) kiindulópontja.

Az életkori szakaszok reprezentációja (1. ábra)

⁷ Az emberi élet szakaszolásánál a felső tagozatba lépő tanulók (feltételezett) ismereteit vettem alapul. A hatályos Nemzeti alaptantervet (és kapcsolódó kerettantervet) érvényesítő környezetismeret tankönyv hat szakaszt nevez meg: 1. magzati kor, 2. csecsemőkor, 3. kisgyermekkor, 4. kisiskoláskor, serdülőkor és ifjúkor, 5. felnőttkor, 6. öregkor. TÓTHNÉ MESS Erika–VITÉZ Annamária: *Környezetismeret 3.* Oktatási Hivatal, Bp., 2021. 57–58.

⁸ Megjegyzendő, hogy a tanulók által ismert életkori szakaszok szerinti „csoportosítás” nem minden kép esetén volt egyértelmű. Az adott kép sajátosságai alapján kellett megközelíteni az életkorhoz nem kapcsolt szakaszokat is (pl. öregkor).

„Nem mindig tudjuk, hol vannak a határaink”

A kép nem csupán illusztráció: a tér és idő fogalma a vizuális észlelésen keresztül találja meg az olvasót. Ennek oka, hogy a szöveg (mindösszesen) 20 mondatában ugyan érvényesül a szövegkohézió, de a (legtöbbször) oldalakon átívelő összetett mondatok inkább értelmezhetők szentenciaként. (Ezek a bölcs mondások erősítik az emlékkönyv-jelleget.)

A globális kohézió nyilvánvaló összetartó erejét a téma adja meg. A jelen idő és az általános alany használata (többes szám első személyű igealakok) sugallta időtlenség erősíti, hogy a szövegre szentenciák összességeként tekintünk.

Néhány megjegyzés a szöveg mikroszerkezeti jellemzőiről:

- (1) Keret funkciót tölt be az 1. mondat (és egyúttal 19. mondat), hogy aztán képi szinten is megvalósuljon az ismétlés – tükrözéssel.
- (2) Olykor egy mondat (a mondat megtörésével) két kép között teremt kapcsolatot. Ez lehet azonos tematikájú: például kétféle (iskolai és otthoni) olvasásélmény összekapcsolása: „Van, hogy ugyanaz a dolog sokkal jobban esik, ha úgy csinálhatjuk, ahogy mi szeretnénk.” (15–16.) Mászor a kontextuális környezet teljesen eltérő lehet, például a strand (22–23.) és a kórház (25.) esetén: „Nem tudjuk, hol vannak a határaink, de a legtöbb hiba helyrehozható.” (23–24.) Szintén az észlelet köti a koncertet (26–27.) és a csókjelenetet (28–29.), hiszen „Néha nem látjuk a dolgok felét sem, sőt néha egyáltalán semmit sem látunk.” (27., 29.) Mászor elvont fogalom (pl. barátság) példáit (32–35.) társítja: „Lesznek barátok, akik segítenek, ha baj van, és akkor is, ha nincs.” (32., 35.)

Hangsúlyosabbnak érezhetjük azokat a szavakat, amelyek képi háttér nélkül, fehér alapon sorakoznak. Kiemelendő ezek közül azon (egy) eset, amikor az oldalpáron egy-egy tagmondat látható: „Kevés vagy sok, csendes vagy zajos” (62–63.), hogy a következő oldalpáron fejeződjön be: „emlékezni végül mindegyikre jól esik.” (64.) Az emlékezést az alkotó egy piros fotelben ülő férfi alakjában láttatja, a pihenő alak hátterében keretbe foglalt képek sora: mintegy képek a képben.

A fényképalbum és emlékkönyv kettősségét a kép és szöveg kapcsolatának típusaiban tapasztalható arány erősíti meg (1. táblázat): a szöveg nélküli átfutó (vagyis az oldalpáron megjelenő) kép kizárólagossága 15 alkalommal észlelhető, szintén 15 példát láthatunk arra, mikor az átfutó kép egyik oldalán szöveg olvasható.

Típusok	Szám
átfutó kép szöveg nélkül	15
átfutó kép egyik oldalon szöveggel	15
átfutó kép oldalpáron szöveggel	2
kifutó kép, oldal fehér alapon szöveggel	4
fehér oldalpár mindkét oldalon szöveg	1
egyik oldalon kép	1

Kép és szöveg kapcsolata (1. táblázat)

Módszertani ötletek

Körülöttem a történelem (5. évfolyam)

A fénykép jelenléte a 70-es évektől válik meghatározóvá, s így módon emelkedik a Kádár-korszakot bemutató források közé. Szerepét a történelem tantárgy keretein belül, felső tagozaton szeretném néhány példával megközelíteni, elsőként elhelyezve az oktatás-nevelés folyamatában.

Az oktatás alapidokumentumában, a hatályos Nemzeti alaptantervben (2020) a személyes történelem a történelem és állampolgári ismeretek tantárgy 5–8. évfolyamra érvényesítendő fő témakörei közül az első.⁹ Az erre kidolgozott kerettanterv javasolt 7 órájának első témája: Körülöttem a történelem.¹⁰ Mégis, nemcsak a történelmi tanulmányokat 5. évfolyamban bevezető témáról van szó, hanem egy változatos forráshasználattal (személyes tárgyak, kéziratok visszaemlékezések, interjúk, stb.) alkalmazható megközelítésről, amely – a forrásadottságok miatt – elsősorban a 20. századi történelem megértését mozdítja elő.

A történelmi forrásokból összeálló mozaikok mikrotörténetekké állnak össze.¹¹ Egy életút állomásának, egy közösség múltjának forrásai között magától értetődően kapnak helyet a fényképek. A definíciót idézve: „A történelmi források olyan tárgyak, szöveges dokumentumok, audiovizuális eszközök, digitális adatok vagy szellemi hagyományok, amelyek vagy egy korábbi korszakból maradtak fenn, vagy egy korábbi korszakot elevenítenek fel, és a történelmi megismerés számára információkat hordoznak, illetve közvetítenek a múltból.”¹² A tárgyi források gyakran szorulnak helyreállításra, s mintha ennek jeleit látnánk Turi Lilla képein is. E „sérülések” erősítik azt az olvasatot, hogy a képekre a múlt megismerésének forrásaiként tekintünk.

A kiadvány tanórai felhasználásához elsőként nézzük meg a gyerekekkel közösen az íróasztal képét (1. kép), s a látványból kiindulva foglalkozunk meg kérdésekkel. Például: Milyen hangulatot közvetít a kép? Milyen korszakhoz tudnátok kötni a képet? Mit mond el a kép az íróasztal tulajdonosáról? Lehet ez a kép történelmi forrás?

A kérdések megválaszolásakor már forrásként tekintünk az ábrázolásra, amelyet ezt követően vizuális élménnyé alakíthatunk: Képzeld el, hogy ez a Te asztalod! Példa a lehetséges kérdésekre: Milyen lehet a széked? Az asztalhoz képest merre található az ágyad? Az iskolába indulva, az ajtóból rohansz vissza. Melyik tárgyat kapod fel?

⁹ 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról. Magyar Közlöny, 2020/17. 345.

¹⁰ Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára. Történelem 5–8. évfolyam, 8. https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_5_8 [2024. 04. 30.]

¹¹ A mikrotörténelem historiográfiai jelentőségére vonatkozóan ld. SZIJÁRTÓ M. István: *A történelem mikroszkópja. A mikrotörténelem elmélete és gyakorlata*. L'Harmattan, Bp., 2014.

¹² KAPI Péter: *Forrásismeret. 3. 1. A források csoportosítása*. In: KEREPESZKI Róbert–SCHREK Katalin (szerk.): *Bevezetés a történettudományba és a történelemkutatás módszereibe*. Kronosz, Pécs, 2023. 123.

[Az íróasztal] (1. kép)

Az azonosulás lehetősége jelenik meg a tanulói fantázia, kreativitás aktivizálásával. A színhasználat, a mindennapi élet jelenetei mind ezt támogatják.

A korszak bemutatásakor érdemes olyan témakörre összpontosítani, amely a közvetlen léthelyzetükkel egyeznek, ezáltal személyes élménnyé emelve azt. Ilyen az iskolai közeg (2. kép) a feltehetően 90-es évekre visszatekintő jellel. A drámapedagógia eszköztárát alkalmazva „kihangosíthatjuk” a képen szereplők gondolatait (belső hang), vagy az improvizációs készséget fejleszthetjük dramatikus rögtönzéssel – továbbgondolás állókép formájában.

[Az iskolában] (2. kép)

A kép egyes elemeinek is adható funkció (például szókincsfejlesztés céljából). Kitalált történetünkben a falon függő tábla egy leltárjegyzék, amelyből a tanulók is kapnak egy-egy példányt (2. táblázat). Feladatuk, hogy a már elavult listát kijavítsák. Elsőként ki kell húzniuk azon tárgyakat, amelyek már elkerültek az osztályteremből (tehát nem szerepelnek a képen), a meglévők mellé pedig feljegyezni mai elnevezésüket (a táblázat megjegyzés rovatába). A megoldáshoz – QR-kód segítségével – irányított keresés is alkalmazható.¹³

¹³ Javasolt kiadvány: KOHÁRI Anna–MANDL Zsófia (szerk.): *Régi magyar szavak magyarázó adatbázisa. Kihalt, elfeledett és kiveszőben lévő szavak, szóalakok és szójelentések magyarázata*. Tinta, Bp., 2012. https://baranyilaszozsolt.com/pciskola/TAMOP-4_2_5-09_Regi_magyar_szavak_magyarazo_adatbazisa.pdf [2024. 03. 23.]

Szoba- (helyiség) leltár			
Kiállítás kelt:	Leltárfelelős neve:		
Sorszám	Tárgy megnevezése	Darabszáma	Megjegyzések
1.	almárium	1	
2.	abécéskönyv	4	
3.	palatábla	25	
4.	anyósnylv	1	
5.	vonalas krétatábla	1	
6.	kétszerkettő	1	

Szoba- (helyiség) leltár			
Kiállítás kelt:	Leltárfelelős neve:		
Sorszám	Tárgy megnevezése	Darabszáma	Megjegyzések
1.	almárium	1	könyves szekrény
2.	abécéskönyv	4	olvasókönyv
3.	palatábla	25	
4.	anyósnylv	1	szobai tigrislevel
5.	vonalas krétatábla	1	(iskola)tábla
6.	kétszerkettő	1	

Leltárjegyzék – üres és megoldás (2. táblázat)

Az életképek egyike a gyermek étkezését vizualizálja (6–7.). Rápillantva e valóban mindennapi jelenetre, érthető, hogy a kép készítője számára bír külön jelentőséggel. A kisgyermek fél évesnél idősebb lehet, hiszen szilárd (pépes) táplálékot vesz magához, de önállóan enni még nem képes (a kísérletezésre utal a kézben fogott kanál). A gyermek evőeszközök és a füles bögre műanyagot sejtet (az etetőszékhez hasonlóan). A jelenet alkalmas analóg példák beemelésére (3. táblázat), amelyhez a következő (lehetséges) feladatok adhatók:

- (1) Gyűjtsük össze a hasonlóságokat és különbségeket!
- (2) Rakjátok időrendi sorrendbe a képeket! Milyen információk segítenek a sorrend megállapításában?
- (3) Adjatok címet a képeknek! A cím tartalmazzon idő- és helymegjelölést!

A 20. század első felére (1906, 1934, 1955) fókuszáló képanyag bemutatja az étkezés mikéntjét (eszközök, körülmények stb.), egyúttal jóval túlmutat azon: fénykép kompozíciója az (időrendben) első kép esetében a 30-as évek szociográfiai kutatásait idézi. A társadalmi csoportokra vonatkozó lehetséges észrevételek (értelemszerűen) túlmutatnak az 5. évfolyam tudásszintjén, mégis rögzíthetők vagyoni és jövedelemkülönbségek. A gazdasági jellemzők hasonlatossá válása miatt az 1960-as évektől ezek a jellemzők kevésbé felismerhetők.¹⁴

¹⁴ TOMKA Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris, Bp., 2009. 87.

DANUBIUS NOSTER XII. évf. 2024/3. sz.

DOI: 10.55072/DN.2024.3.85

Leírás	Kép	Forrás
1906		Fortepan/Magyar Földrajzi Múzeum/Erdélyi Mór cége
Sopron, 1934		Fortepan/Vargha Zsuzsa
1955		Fortepan/Kriss Géza

Étkezési kultúra (3. táblázat)

Élet a Kádár-rendszerben (8. évfolyam)

A kortársi emlékezet képzőművészetbe ágyazott példája valóságos fényképalbum.

A Kádár-rendszer kapcsán az ismert „legvidámabb barakk” szókapcsolat tanórai elsajátítását hozom példaként, jóllehet az oximoron nem szerepel a tantárgy 8. évfolyamra megjelölt kerettantervi fogalmai között. Mégis a mindennapi élet láttatása, azon belül a korabeli szórakozás (zene, nyaralás stb.) csupán témaként is motiváló tényező.

A „legvidámabb barakk” fogalom tartalmának megközelítését – induktív módszer alkalmazva – három forrás bevonásával képzelem el, ezek:

(1) két strandon játszódó jelenet (18–19., 22–23.),

(2) a Magyar Filmhíradó 1982. szeptemberi adása, amely a Balaton és a főváros sportvakációit jeleníti meg,¹⁵

(3) a *Nekem a Balaton* c. szám Németh Lehel és Felföldi Anikó előadásában.¹⁶

Az első forrás, vagyis a kép(pár) funkciója ebben az esetben illusztratív, a motivációt erősíti, ami nem tekinthető lényegtelennek, különösen ha a hatályos NAT-on alapuló tankönyvpár (Történelem 8.) kapcsolódó szemléltető anyagát vesszük szemügyre. Tóth Attila és T. Palágyi Márta tananyagfejlesztők *Élet a Kádár rendszerben*¹⁷ című fejezetében a vizuális források ötféle típusa szerepel: fénykép (23), karikatúra (3), plakát (4), képeslap (1), címlap (2). Egyértelműen kiemelkedik az időszak fényképes reprezentációja – ezen belül a politikusok portréi, a politikai/közéleti események, az ipari termelés ábrázolása, a lakáskörülmények bemutatása négy-négy fényképpel, a fridzsiderszocializmust és a gulyás-kommunizmust hét fénykép illusztrálja. Ezek között helyet kap a Balaton is a balatonaligai pártüdülő képével és a 70-es évek lángossütő pavilonjának ábrázolásával.¹⁸

A Borhegyi Péter–Nánay Mihály szerzőpáros azonos (című) fejezetében¹⁹ a fenti kategóriák közül kettő szerepel, jóval alacsonyabb darabszámmal: karikatúra (1) és fénykép (8). Utóbbi esetén az ipart és gazdaságot bemutató négy fénykép mellett kettő-kettő a lakáskörülményeket és a fridzsiderszocializmust szemlélteti.

Megállapítható, hogy a tankönyvi válogatás aránya és tartalma (bár szakmai indokoltsága nem megkérdőjelezhető), a tanulók érdeklődését aligha keltheti fel, ezért a korszak ábrázolásának mikéntjéhez példa lehet Turi Lilla kötete, annak is a tanulmányok idejére koncentrááló példái.

A kulturális élet e területe, a könnyűzene világában alapozhatunk a tanulói lelkesedésre. Nemcsak a forrás szokatlansága miatt, amelyet több szempontból

¹⁵ Sportvakáció a Balatonnál és a fővárosban, Magyar filmhíradó sportmagazinja 3., 1982. szeptember, <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=25098> [2024. 05. 01.]

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=lRwESj8OLJE> [2024. 05. 02.], zeneszöveg: <https://songbook.hu/lyrics/35798/nekem-a-balaton-a-riviera> [2024. 05. 02.]

¹⁷ TÓTH Attila–T. PALÁGYI Márta: *Történelem 8. az általános iskolások számára*. Oktatási Hivatal, Bp., 2023. 30–43. (Továbbiakban TÓTH–T. PALÁGYI, 2023.)

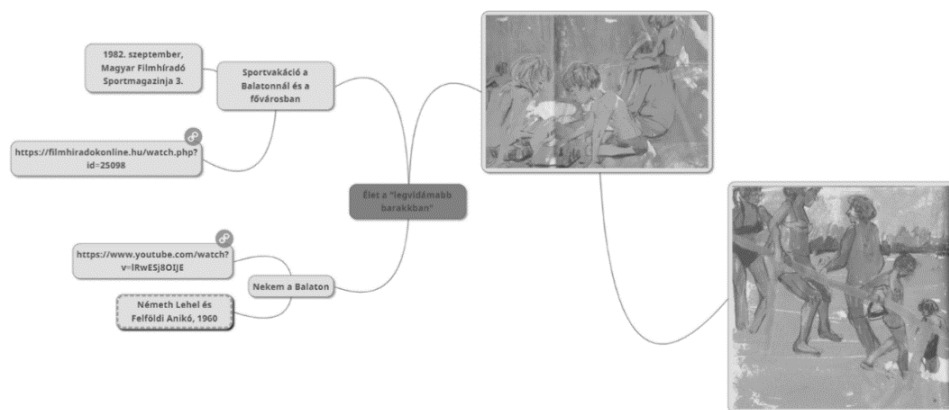
¹⁸ TÓTH–T. PALÁGYI, 2023. 39.

¹⁹ BORHEGYI Péter–DR. NÁNAY Mihály: *Történelem 8*. Oktatási Hivatal, Bp., 2023. 34–41.

hasznosíthatunk,²⁰ hanem a szülők, nagyszülők nosztalgiájára (is) épülő feldolgozások okán is. Ezért esett a választásom a Kádár-rendszer első évtizedének népszerű énekese, Németh Lehel (1932–2005) slágerére.

Megjelenítésre a MindMup interaktív gondolattérképet alkalmaztam (3. kép), ezzel kijelöltem a három forrás esetén a rendszerezés formáját is.²¹ (Nem utolsó sorban pedig ezen az úton biztosítottam hozzáférést a csoportok számára a megjelölt forrásokhoz is.) Feladat (mindegyik forrás esetében) a „legvidámabb” szóhoz kulcsszavakat rendelni, tehát a Kádár-korszak „gulyáskommunizmus”-ának²² élhető és elviselhető tartalmát megragadni. A „barakk” szó példáit a politikai propaganda működésével kapcsolhatjuk össze. Ahhoz, hogy a másik két forrásban felfedezzük a manipulatív tartalmat, nem elegendő a szempont (vagy szempontsor) megadása. A *Nekem a Balaton* című slágerszövegből emeljük ki a következő sorokat: „Nekem csak jó estét a buona sera”, „Nekem a Gellért-hegy a Himalája”, „Utazni szeretek, de majd kibírom/ha nem lesz farmom Vadnyugaton.” Felfedezhető-e ezekben valami közös pont? A „nem-külföld”, vagyis a lakosság mozgásterének korlátozása mint „kibírom” – ellentétezt a strand képei által sugallt örömeiket. A feladat ezen részét közös megbeszélés kísérheti.

A gyermekkönyvpiac újdonságai számot tarthatnak az egyéni érdeklődésre, ezzel a gyermek szabadidő-töltésének lehetnek eszközei. Egyes innovatív megoldásokkal érdemes kísérletezni, ezeket a pedagógiai eszköztárba emelni, (esetünkben) bővítve a tanulók múlttal kapcsolatos ismereteit.

A „legvidámabb barakk” (3. kép)

²⁰ Pl. a fellépés helyszínei, az előadók ruhái, a „három T” érvényesülése – intézményesült formák. HANTOS István: *Dalok a történelemtanításban – a 20. század dalokban „elbeszelve”*.

<https://tte.hu/dalok-a-toertenelemtanitasban-a-20-szazad-dalokban-elbeszelve/> [2024. 05. 02.]

²¹ A tanulók csoportban tanórán kívül dolgoznak, megoldásaikat az interaktív térkép bővítéséként készítik.

²² A Kádár-korszakhoz kötődő társadalomtörténeti fogalom; az 1960-as években a lakosság körében bekövetkezett változás: a javuló jövedelmi viszonyai következtében az élelmiszer vált a fő fogyasztási cikké. VALUCH Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Osiris, Bp., 2001. 294.

Irodalom

- BORHEGYI Péter–DR. NÁNAY Mihály: *Történelem 8.* Oktatási Hivatal, Bp., 2023.
- HANTOS István: *Dalok a történelemtanításban – a 20. század dalokban „elbeszelve”*. <https://tte.hu/dalok-a-toertenelemtanitasban-a-20-szazad-dalokban-elbeszelve/>
- KEREPESZKI Róbert–SCHREK Katalin (szerk.): *Bevezetés a történettudományba és a történelemtudományok módszereibe*. Kronosz, Pécs, 2023.
- KOHÁRI Anna–MANDL Zsófia (szerk.): *Régi magyar szavak magyarázó adatbázisa. Kihalt, elfeledett és kiveszőben lévő szavak, szóalakok és szójelentések magyarázata*. Tinta, Bp., 2012. https://baranyilaszozsolt.com/pciskola/TA-MOP-4_2_5-09_Regi_magyar_szavak_magyarazo_adatbazisa.pdf
- LOVÁSZ Andrea: *Kortárs klasszikusok. Bevezető a bevezetőhöz*. In: *Uő: Felnőtt gyermekirodalom. Tanulmányok, kritikák és majdnem lexikon*. Cerkaella, Szentendre, 2015. 13–15.
- SZIJÁRTÓ M. István: *A történész mikroszkópja. A mikortörténelem elmélete és gyakorlata*. L'Harmattan, Bp., 2014.
- TOMKA Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris, Bp., 2009.
- TÓTH Attila–T. PALÁGYI Márta: *Történelem 8. az általános iskolások számára*. Oktatási Hivatal, Bp., 2023.
- TÓTHNÉ MESS Erika–VITÉZ Annamária: *Környezetismeret 3.* Oktatási Hivatal, Bp., 2021.
- TURI Lilla: *Amire emlékszem*. Csimota, Bp., 2021.
- Turi, Lilla illustration, <https://lillaturi.com/Amire-emlekszem>
- VALUCH Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Osiris, Bp., 2001.

Dokumentumok

- Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára. *Történelem 5–8. évfolyam, 8.* https://www.oktatas.hu/koznevelis/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_5_8
- 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról. *Magyar Közlöny*, 2020/17.
- <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985dbof/megtekintes>

Abstract

**PAINTED PHOTOGRAPHS AS A HISTORICAL SOURCE –
LILLA TURI: THINGS I REMEMBER**

I am focusing focus on the picture book Things I Remember by Lilla Turi. In my approach, I will identify "painted photographs" as a historical source and as such situate it within the process of education. Within the framework of the history subject (primary school), I envisage a classroom application illustrated with concrete exercises on the topics of Personal History and From the Revolution to the Millennium. The structure of the book and the relations between image and text will be presented.